

Expertbijeenkomst 2: Biobrandstoffen een goede oogst?

Tijd: 2 oktober, 14.00 - 18.00
 Locatie: Wereld Natuur Fonds, Zeist
 Dagvoorzitter: Bram Huijsman, directeur Wageningen International

De toenemende vraag naar biobrandstoffen roept de vraag op of de productie hiervan wel past binnen duurzame landbouw. En of het tot schaalvergroting, uitputting en meer armoede leidt. Is deze angst gegrond of wordt die ingegeven door emotie? Biedt de extra vraag naar landbouwgewassen vooral voordelen voor de agrarische sector en is het daardoor een nieuwe wenselijke impuls voor economische ontwikkeling?

Voor de expertbijeenkomst van 2 oktober nodigde Stichting Wereldvoedselvraagstuk experts uit de agrosector, maatschappelijke organisaties, wetenschap en overheid uit om over deze vragen te discussiëren. Doel: met elkaar verkennen welke veranderingen de biobrandstoffen teweeg kunnen brengen in de landbouw en de verwachte invloed daarvan op ontwikkeling en het hongerprobleem. De conclusies van deze dag, zoals verwoord in dit verslag, worden gepresenteerd op het politiek debat "The right to food or fuel?" tijdens Wereldvoedseldag op 16 oktober 2007.

Theo van de Sande, senior beleidsmedewerker DGIS (ministerie van Buitenlandse Zaken)

Theo van de Sande is genuanceerd over biobrandstoffen: "Ja, het is een kans, maar er zitten wel problemen aan." Dit illustreert hij met enkele citaten uit het World Development Report 2008 Agriculture for Development. Een van de grootste problemen is de inschatting van het effect dat de (door de bijmengverplichting van 10% in 2020) gecreëerde vraagtoename zal hebben op de voedselvoorziening. De OESO verwacht dat de bijmengverplichting bijna alle landbouwgrond opslokt. Dit terwijl de Europese Commissie (DG Landbouw) een marginale invloed verwacht, en biobrandstoffen als een nieuwe kans voor Europese boeren wil benutten. Juist deze dagen wordt ook de kabinetsvisie op de biobased economy bekend; deze visie is een reactie op het groenboek energietransitie en vertrekt uit de notie van competitieve claims die gelegd worden op biomassa. Met competitieve claims wordt de concurrentie om natuurlijke, sociale en economische hulpbronnen bedoeld waarbij een mondiale vraag een grote invloed heeft op het uiteindelijke gebruik van hulpbronnen op lokaal niveau.

Van de Sande betoogt dat een focus op uitsluitend biobrandstoffen te beperkt is. Zo gaan de criteria van de Commissie Cramer alleen over biomassa voor energie, maar niet over veevoerimport of over boskappen voor voedselproductie. "Het systeem is zo lek als een mandje," stelt Van de Sande die pleit voor een discussie over Duurzame Elkaar Uitsluitende Keuzes: er is één importstroom biomassa voor gebruik als voedsel, voer, biobrandstoffen enzovoort, waarin recht gedaan moet worden aan people, planet en profit. Vanuit deze integrale visie is het beter mogelijk om de CO2-discussie te verbinden met het ontwikkelingsvraagstuk, ook in internationaal verband. Theo van de Sande ziet beperkte mogelijkheden voor regulering door de overheid vanwege de WTO-afspraken en verdragen zoals EPA. Hij verwacht meer van multi-stakeholder initiatieven van bedrijven en maatschappelijke organisaties en van de sturende koopkracht van bewuste burgers. Hij roept het publiek dan ook op om deel te nemen aan het debat over de non-trade concerns via www.handelenduurzaamheid.nl.

Prem Bindraban, teamleider natuurlijke hulpbronnen, WUR-PRI

Daan Dijk zou het thema van Wereldvoedseldag, 'The right to food or fuel?', graag "De hoofdreden voor de huidige inzet op agro-energie is de gedachte dat deze CO2 neutraal is en zo dus helpt de klimaatafspraken van Kyoto te realiseren." legt Prem Bindraban uit. Die gedachte gaat veelal niet op: bij het produceren van agro-energie zijn er allerlei CO2 emissies. Bij de conversie van Braziliaanse savanne en bos naar sojavelen is dat 60 tot 300 ton C per hectare die vrijkomt. "Ook de CO2 emissie van grondbewerking en kunstmest moeten we meetellen. Opgeteld kunnen we met agro-energie tussen 200 kg tot 3 ton CO2 per hectare besparen. Dus dan kost het 20 tot 150 jaar om de C vastgelegd in de oorspronkelijke vegetatie goed te maken". Prem Bindraban wijst er ook op dat het idee om agro-energie op marginale gronden te verbouwen onrealistisch is. Elke plant heeft water

en nutriënten nodig. De berekeningen voor Afrika laten zien dat de landbouw productiviteit op het huidige areaal twee tot drie keer omhoog moet om de Afrikanen behoorlijk te voeden. Pas dan kan de hogere productie worden benut voor agro-energie. Dit probleem zal volgens Prem ook niet verdwijnen met de 2e generatie bio-energie. "Of de olie nu geproduceerd wordt uit soja of uit stengels, voor beide heb je water, land en nutriënten nodig en die worden schaars." Nu al gaat er een enorme stroom voedsel van Latijns Amerika naar Azië. De vraag naar bio-energie komt daar nog eens bovenop. "De relatie is ingewikkeld, maar omdat het totale volume aan biomassa voor ons gebruik omhoog moet leidt dat onherroepelijk tot het in gebruik nemen van extra land", betoogt Bindraban. "Hogere olieprijs leiden tot hogere ethanolprijzen. Amerika teelt dan meer maïs en Brazilië meer suikerriet voor ethanol. Dit leidt via hogere prijzen voor maïs, suikerriet en soja tot meer landgebruik en meer conversie." Men moet zich dus goed realiseren dat de competitie om natuurlijke hulpbronnen een mondiaal probleem is.

Nora Ourabah Haddad, beleidsmedewerker IFAP

IFAP is de internationale federatie van agrarische producenten die 115 nationale boerenorganisaties zoals LTO-Nederland vertegenwoordigt. IFAP is juist nu bezig met een interne beleidsdiscussie over de 'brandende' kwestie van biobrandstoffen. Nora Ourabah Haddad citeert de FAO die voorspelt dat de voedselproductie in de komende 25 jaar moet verdubbelen om de groeiende wereldbevolking te voeden met gelijkblijvend areaal. De opdracht voor de landbouw is dus om de voedselproductie te intensiveren bij stijgende energiekosten.

De IFAP begrijpt en onderschrijft de potentie en het bredere belang van hernieuwbare energie (naast biomassa omvat bv ook biogas). Naast de door anderen al genoemde positieve effecten voor klimaat kan de landbouw efficiënter worden door reststromen te benutten voor energie en kunnen boeren als ondernemers hun risico's spreiden.

Biobrandstoffen betekenen ook hogere prijzen voor andere landbouwproducten en het opnieuw in productie nemen van braakliggend areaal. Op het platteland van ontwikkelingslanden kan bio-energie bijdragen aan verlaging van energietransportkosten en aan rurale werkgelegenheid.

Nora Ourabah: "Boeren verwachten geen wonderen van biobrandstoffen, maar zien als ondernemers mogelijkheden, zeker als hun rol groter is dan die van leverancier van grondstoffen. Een strategie is nodig die de gehele waarde-keten omvat." Vanuit het perspectief van boeren zijn de investeringskosten hoog, de markttoegang moeilijk en zijn er nog veel onzekerheden. Daarom vraagt IFAP aan de wetenschap meer onderzoek te doen naar de 2de generatie biobrandstoffen en naar het voorkomen van competitie tussen voedsel en biobrandstoffen. IFAP vraagt van overheden een coherent beleid voor energie, landbouw en voedselzekerheid met een duurzaamheidsperspectief, zodat boeren in staat worden gesteld om duurzaam bio-energie te produceren.

Sander van Bennekom beleidsmedewerker Oxfam Novib

Sander van Bennekom was de afgelopen twee jaar lid van de Commissie Cramer en zag het onderwerp duurzame biomassa in die tijd steeds belangrijker worden. Biobrandstoffen staan nu boven aan de agenda's van maatschappelijke organisaties als Oxfam vanwege de grote impact op bossen, water en boeren, met name waar landrechten niet geregeld zijn. "De ambities van 5,75% bijmenging in 2010 en 10% in 2020 zijn vastgesteld in de politieke luwte, zonder de consequenties goed te overzien. Het gaat om enorme arealen, want één tank maïs-ethanol voor een SUV auto staat gelijk aan een jaar eten voor één persoon."

Desondanks is Sander niet principieel tegen biobrandstoffen: "Met een moratorium houd je het toch niet tegen. Er is meer te bereiken via deelname aan Round Tables zoals die van palmolie, maar dan moeten wel alle relevante spelers aan tafel zitten." Ook de Commissie Cramer legt de verantwoordelijkheid bij de importerende marktpartijen die duurzaamheid meenemen bij hun inkoop. Dit betekent dat de exporterende landen een duidelijk signaal moeten krijgen dat de huidige productieomstandigheden moeten worden gewijzigd. Van Bennekom benadrukt dat hier een prijskaartje aan hangt.

Stineke Oenema, programmaspecialist voedselzekerheid ICCO

"Onze projectpartners in Brazilië rapporteren ten aanzien van biobrandstoffen vooral over misstanden zoals meer boskap, uitbuiting van de suikerrietkappers, tragere landhervorming en toenemende concurrentie met de voedselproductie." Eventuele positieve effecten zijn wel te behalen op kleinere en lokale schaal. In Afrika wordt nu bijv. veel brandhout gebruikt en daar kan lokale biobrandstof de taken van vrouwen verlichten. Biobrandstof zou ook de kosten van irrigatie (biobrandstof in plaats van dure fossiele diesel) kunnen drukken en een rol kunnen spelen bij het lokaal verwerken van landbouwproducten (bijvoorbeeld het malen van granen). De rol van vrouwen zou hierdoor verlicht kunnen worden terwijl tegelijkertijd de mogelijkheden van extra inkomstgenererende activiteiten worden verruimd. Stijgende landbouwproducten (van zowel voedselproducten als biobrandstoffen) betekenen niet vanzelf dat de voedselzekerheid verbetert. Het is de vraag of de extra

inkomsten ook naar kleine boeren en boerinnen gaan en of ze die ook gebruiken voor voedsel van goede kwaliteit. Voorts werkt de vraag naar biobrandstoffen ook door op de voedselhulp: zowel de hulpvolumes als de voedselvoorraden lopen terug. Stineke Oenema vraagt zich af of biobrandstoffen en het recht op voedsel elkaar niet bijten. Nederland heeft zich op beide onderwerpen internationaal gecommitteerd. "Maar alleen als we onze bijmengpercentage niet halen krijgen we straf." zegt Stineke Oenema. Het recht op voedsel is een bruikbaar instrument voor de analyse van stappen van overheden en bedrijven. Bijvoorbeeld: Wordt in het beleid opgenomen dat fysieke en economische toegang tot voedsel niet ondermijnd mag worden? Worden de rechten van kleine boeren en/of etnische groepen niet ondermijnd? Daarnaast biedt het recht op voedsel handvatten om te analyseren hoe veranderingen in de toegang tot voedsel gerelateerd zijn aan de opkomst van biobrandstoffen. Als die link helder is, dan moet het biobrandstoffenbeleid daarop aangepast worden.

Discussie

Dagvoorzitter Bram Huisman verdeelt de discussie in de deelonderwerpen: rol overheid, milieu, economie en voedsel

Rol overheid

De sprekers Theo van der Sande en Sander van Bennekom zijn het eens dat alle biomassa duurzaam moet zijn. Er is ook consensus dat een target van 20% bijmenging niet realistisch is en dan het aan de inkopende bedrijven is om volgens duurzame voorwaarden te importeren. Dit gaat veel sneller dan het laten reguleren door de overheid of de WTO. Ook kijken alle sprekers naar de gehele stroom van biomassa en niet alleen naar biobrandstoffen.

Milieu

Er zijn veel vragen en reacties op de presentatie van Prem Bindraban. Zijn berekeningen gaan uit van bestaande gegevens over efficiënt gebruik van natuurlijke hulpbronnen. Zijn conclusies zijn: bio-energie is qua milieuwinst niet interessant, is qua energie niet zo efficiënt en legt een groot beslag op ruimte en middelen. Technologische innovatie zoals een hogere efficiëntie in de raffinage verandert weinig aan de beperkte capaciteit van planten om energie vast te leggen. Er zijn ook berekeningen per gewas gemaakt, er zijn inderdaad verschillen in efficiëntie. Die efficiëntie lijkt laag, vergeleken met zonne-energie, maar is al wel beter dan fossiele energie. Ten aanzien van de 2de generatie gewassen zijn er nog veel onduidelijkheden die nader onderzoek vragen. De dagvoorzitter concludeert op dit punt dan ook dat er meer voorzichtigheid geboden is bij ambitieuze targets.

Economie

Deelnemers in het publiek illustreren met concrete voorbeelden uit Tanzania en Azië de economische haalbaarheid van biobrandstoffen in de komende 5 à 10 jaar. Zo heeft Eneco op een verlaten sisalplantage van 160.000 ha in Tanzania ingezet op biodiesel uit *Jatropha*. Dergelijke voorbeelden laten zien hoe groot de dynamiek op dit moment is in het bedrijfsleven. Het is zinvol een onderscheid te maken tussen lokale productie van biobrandstoffen als motor voor rurale ontwikkeling, en productie voor de wereldhandel. In zuidelijke landen is het nationale biobrandstoffenbeleid gericht op het veiligstellen van de eigen energievoorziening. De westerse zorgen om het milieu of de voedselverdringing kunnen daar worden ervaren als een opgeheven vingertje. De sprekers bepleiten een constructieve dialoog via round tables om met de betrokken partijen per product tot criteria voor duurzame productie van biomassa te komen.

Voedselzekerheid

De relatie tussen biobrandstoffen en de wereldvoedselvoorziening is niet rechtlijnig volgens Stineke Oenema. Er ligt dan wel een verband via de huidige prijsstijgingen maar die kunnen ook positief uitwerken op de inkomens van boeren en daardoor op hun voedselzekerheid. Voor voedselimporterende landen en arme consumenten zijn de prijsstijgingen wel een probleem. Het is voor een deel van het publiek de vraag of het voedsel nu te duur wordt of eigenlijk lang te goedkoop is geweest. Het besproken biomassabeleid is erop gericht om de voedselvoorziening te ontzien, maar er is een directe aanpak nodig om het hongerprobleem op te lossen.

Conclusies

- De overheid moet innovatie bevorderen in alternatieve brandstoffen. Vervolgens moet een rationele keuze worden gemaakt tussen alternatieven zoals tweede generatie biobrandstoffen, zon, of meer inzetten op energiebesparing
- De overheid moet duurzaamheidscriteria formuleren in een internationale dialoog, bijvoorbeeld via product gerelateerde round tables
- Import van biobrandstoffen is OK, mits ze zijn geproduceerd onder duurzame productieomstandigheden
- Maak onderscheid tussen lokale biobrandstoffen als motor voor lokale ontwikkeling, en de mondiale stroom
- De overheid moet overwegen om voor alle biomassa duurzaamheidseisen te stellen en niet alleen voor biobrandstoffen
- Biobrandstoffen en honger: kern van hongerbestrijding is armoedebestrijding. Landbouwontwikkeling moet daaraan bijdragen, ook los van biobrandstoffen